

Noam Chomsky

De intellektuellas ansvar

Översättning: Jan Wahlén

Utgiven: 1967

Innehåll

De intellektuellas ansvar	1
Två brev.....	20

För tjugo år sedan skrev Dwight MacDonald en serie artiklar i *Politics* om folkens och de intellektuellas ansvar. Jag läste dem som student under de första efterkrigsåren och fick tillfälle att läsa dem på nytt för några månader sedan. De tycks mig alltså ha kvar hela sin övertygande kraft. MacDonald diskuterar krigets skuldproblem. Han frågar: I vilken utsträckning var det tyska eller japanska folket ansvarigt för de illdåd som begicks av deras ledare? Och med all rätt vänder han sedan frågan mot oss själva: I vilken utsträckning är det engelska eller amerikanska folket ansvarigt för de skoningslösa terrorbombningarna mot civilbefolkningen, en krigsteknik som de västerländska demokratierna utvecklade till fulländning och som nådde sin kulmen i två av världshistoriens tveklöst mest ohyggliga förbrytelser, angreppen mot Hiroshima och Nagasaki? För en student under åren 1945-46 — för alla vars politiska och moraliska medvetande hade formats av 1930-talets skräckupplevelser, av Abessinienkriget, de ryska utrensningarna, ”Kina-episoden”, spanska inbördeskriget, nazisternas skändligheter och västsidans reaktion på och partiella delaktighet i dessa händelser — hade dessa frågor en särskild relevans och skärpa.

Tanken på de intellektuellas ansvar väcker ytterligare andra, lika oroande frågor. De intellektuella har förutsättningar att avslöja de styrandes lögner, att analysera handlingars orsaker, motiv och ofta dolda syften. I varje fall i väst besitter de den makt som följer av politisk frihet, tillgång till information och yttrandefrihet. Åt en privilegierad minoritet erbjuder den västerländska demokratin tid och tillfälle att söka sanningen bakom den slöja av falskhet och förvrängning, ideologiska intressen och klasstänkande genom vilken nuets händelser framställs för oss. Med hänsyn till de intellektuellas enastående förmåner är deras ansvar mycket mera djupgående än det MacDonald kallar ”folkens ansvar”.

MacDonalds frågor är lika berättigade i dag som för tjugo år sedan. Vi kan knappast undgå att fråga oss själva i vilken utsträckning det amerikanska folket bär ansvar för USA:s barbariska angrepp mot Vietnams i stort sett hjälplösa bondebefolkning, ännu ett illdåd i vad asiaterna uppfattar som världshistoriens ”Vasco da Gama-epok”. Och vi som under tystnad och apati bevittnade hur denna katastrof sakta tog form under det gångna årtiondet — på vilken sida i historien finner vi vår rätta plats? Endast de mest okänsliga kan undfly de frågorna. Jag återkommer till dem längre fram, efter några strödda anmärkningar om de intellektuellas ansvar och om hur de i praktiken fullgör det ansvaret här och nu, i mitten av 60-talet.

I de intellektuellas ansvar ingår att tala sanning och att avslöja lögner. Åtminstone så mycket kunde väl tyckas tillräckligt självklart för att få passera utan invändningar? Ingalunda. För nutidens intellektuella är det berättigade i det påståendet långt ifrån uppenbart. Martin Heidegger skriver till exempel, i en Hitlervänlig deklaration 1933, att ”sanning är uppenbarandet av det som gör ett folk övertygat, klart och starkt i kunskap och handling” — det är enbart den sortens

”sanning” man är skyldig att tala. Amerikaner har för vana att gå mera rakt på sak. När *New York Times* i november 1965 bad Arthur Schlesinger förklara motsägelsen mellan sin publicerade redogörelse för invasionen i Bay of Pigs och den version han hade gett pressen vid tiden för anfallet, förklarade han helt sonika att han hade ljugit. Och ett par dagar senare tog han sig för att komplimentera Times redaktion för att även den hade undanhållit fakta om den planerade invasionen — ”i nationens intresse”, så som detta uttryck definierades inom den grupp förmätta och vilseledda personer som Schlesinger tecknar ett så smickrande porträtt av i sin rapport om Kennedyregimen. Det är föga intressant att en enstaka individ finner det helt i sin ordning att ljuga för en sak som han vet är orättfärdig. Väsentligt är däremot att händelser av det slaget framkallar så obetydliga reaktioner i det intellektuella lägret — ingen har exempelvis sagt något om det märkliga i att erbjuda en hög akademisk post i humanistiska fakulteten åt en historiker som anser det vara sin plikt att övertyga världen om att en USA-understödd invasion av ett närbeläget land i själva verket är något helt annat. Och hur är det med den otroliga raden av lögnerna från vår regerings och dess talesmäns sida beträffande möjligheterna till förhandlingar i Vietnam? Det faktiska skeendet är känt av alla som vill känna det. Både inhemsk och utländsk press har framlagt dokumentariskt material som i tur och ordning gendriver varje ny osanning. Men regeringens propagandaapparat är så mäktig att den enskilde medborgaren knappast har hopp om att kunna ställa dess uttalanden mot givna fakta, med mindre han forskar vetenskapligt i ämnet.¹

Den bedräglighet och förvrängdhet som omger den amerikanska invasionen av Vietnam är numera så välbekant att den har mist sin förmåga att chockera. Det skadar därför inte att minnas att även de omisskännliga förelöparna till de allt högre nivåer av cynism man nu svingar sig upp till på sin tid accepterades tyst och fördragsamt här hemma. Det är en nyttig övning att jämföra den amerikanska regeringens uttalanden vid tiden för invasionen i Guatemala 1954 med Eisenhowers medgivande — eller rättare sagt skryt — tio år senare att amerikanska plan skickades dit ”för att hjälpa invasionsstyrkorna” (*New York Times*, 14 oktober 1965). Och det är inte bara i kritiska ögonblick som dubbelspel anses helt i sin ordning. Den ”nya frontens” män har exempelvis knappast utmärkt sig för någon mera lidelsefull omsorg om den historiska exaktheten, även när de inte direkt anmodas att stå till tjänst med en ”propagandistisk täckmantel” för pågående aktioner. Arthur Schlesinger säger till exempel (*New York Times*, 6 februari 1966), att bombningen av Nordvietnam och den väldiga upptrappningen av det militära engagemanget i början av 1965 grundade sig på ett ”helt och hållet rationellt resonemang”:

så länge Vietcong trodde på sin seger i kriget skulle de uppenbarligen inte vara intresserade av någon som helst förhandlingsuppörelse.

¹ Ett sådant forskningsprojekt har nu genomförts och finns publicerat som en ”Medborgarnas vitbok”: F. Schurmann, P. D. Scott, R. Zelnik, *The Politics of Escalation in Vietnam*, Fawcett World Library och Beacon Press, 1966. Andra vittnesbörd om amerikanska tillbakavisanden av FN-initiativ till en diplomatisk lösning, kort före den stora upptrappningen i februari 1965, finns i Mario Rossis artikel ”The US Rebuff to U Thant”, *New York Review*, 17 november 1966. Ytterligare dokumentära bevis för försök från FN:s sida att upprätta en koalitionsregering och neutralisera området, samtliga tillbakavisade av USA och dess Saigonallierade, finns i Douglas Pike, *Viet Cong*, M.I.T. Press, 1966. När man läser material av det sistnämnda slaget måste man, av skäl som i korthet berörs längre fram (se not 22), särskilt noga skilja mellan de framlagda bevisen och de ”slutsatser” som förfäktas.

Det är intressant att notera de först publicerade, en smula förtäckta reaktionerna på *The Politics of Escalation* bland dem som hävdar vår rätt att erövra Sydvietnam och upprätta en regering efter vårt eget val. Robert Scalapino förfäktar exempelvis (*New York Times Magazine*, 11 december 1966) att bokens tes innebär att våra ledare är ”diaboliska”. Eftersom ingen rättänkande människa kan tro något sådant är tesen vederlagd. Att anta något annat skulle avslöja ”oansvarighet” — en säregen tolkning av det ordets innebörd, en tolkning som ger titeln på denna essä en ironisk biton. Fortsättningsvis påpekar han vad han kallar den centrala svagheten i bokens resonemang, nämligen oförmågan att inse att ett allvarligt försök från vår sida att helt utnyttja möjligheterna till en diplomatisk lösning skulle ha uppfattats som ett svaghetstecken bland våra motståndare.

Datum är väsentligt. Om konstaterandet hade gjorts ett halvår tidigare skulle man ha kunnat skylla det på okunnighet. Men detta uttalande publicerades efter det att FN:s, Nordvietnams och Sovjets förhandlingstrevare hade varit förstasidesnyheter i flera månaders tid. Det var redan allmänt känt att dessa trevare hade föregått upptrappningen i februari 1965 och rent av fortsatt flera veckor efter bombningens början. Korrespondenterna i Washington gjorde desperata försök att finna någon förklaring till det häpnadsväckande bedrägeri som hade avslöjats. Så till exempel skrev Chalmers Roberts i Bostontidningen *Globe* den 19 november, med omedveten ironi:

[slutet av februari 1965] framstod för Washington knappast som en gynnsam tidpunkt för förhandlingar [eftersom] president Johnson ... nyss hade beordrat den första bombningen av Nordvietnam för att försöka tvinga Hanoi till ett konferensbord där trumfkorten satt mer jämnt fördelade på båda sidor.

Med tanke på den tidpunkt då det gjordes är Schlesingers uttalande mindre ett exempel på bedräglighet än på förakt — förakt för en läsekrets som kan förväntas tolerera ett sådant beteende under tystnad, om också inte med gillande.²

Närmare den amerikanska politikens faktiska utformning och fullföljande i praktiken står Walt Rostow, en man som enligt Schlesinger tillförde Kennedyregimens utrikespolitik ett ”vitt-famnande historiskt synsätt”.³ Enligt Rostows analys iscensattes gerillakriget i Indokina 1946 av Stalin,⁴ medan det var Hanoi som initierade gerillakriget mot Sydvietnam 1958 (*The View from the Seventh Floor*, ss. 39 och 152). Likaledes prövade kommunisterna, på grundval av omsorgsfullt utarbetade planer från 1945, ”den fria världens försvarsspektrum” i norra Azerbaidzjan och i Grekland (där Stalin ”understödde en omfattande gerillakrigsföring” — *ibid.*, ss. 36 och 148). Och i Mellaneuropa var Sovjet inte ”berett att acceptera en lösning som skulle undanröja de farliga spänningarna med risk för en, om också långsamt försiggående, underminering av kommunismen i Östtyskland” (*ibid.*, s. 156).

Det är intressant att jämföra dessa påståenden med utsagor av vetenskapsmän som studerat verkliga historiska händelser. Tesen att Stalin skulle ha initierat det första Vietnamkriget 1946 förtjänar inte ens att tillbakavisas. Beträffande Hanois föregivna initiativ 1958 är situationen mera dunkel. Men även regeringskällor⁵ medger att det var 1959 som Hanoi fick de första direkta

² Vid andra tillfällen utvecklar Schlesinger däremot en beundransvärd vetenskaplig försiktighet. I sin inledning till *The Politics of Escalation* medger han exempelvis att det kan ha förekommit ”flyktiga ansatser till förhandlingsintresse” från Hanois sida. Vad beträffar regeringens lögnar om förhandlingarna och dess upprepade åtgärder i syfte att undergräva försök till förhandlingstrevare, är hans enda kommentar att författarna kan tänkas ha underskattat den militära nödvändighetens krav, och att framtidens historiker kan komma att motbevisa dem. Denna försiktighet och distans till ämnet måste jämföras med Schlesingers inställning till ett förnyat studium av upprinnelsen till det kalla kriget: i ett brev till *New York Review of Books* från den 20 oktober 1966 anmärker han att det är dags att ”sätta punkt för” revisionistiska försök att visa att det kalla kriget kan ha varit följderna av någonting utöver blott och bart kommunistisk stridslystnad. Vi förväntas sålunda tro att den relativt okomplicerade frågan om det kalla krigets upprinnelse redan är utom all diskussion besvarad, medan den betydligt mera invecklade frågan om varför Förenta staterna skyggar för en förhandlingslösning i Vietnam måste överlätas åt framtida historikers begrundan.

Det skadar inte att erinra sig att USAs regering själv tid efter annan drar sig betydligt mindre för att förklara varför den vägrar att överväga en meningsfull förhandlingsuppgörelse. Som öppet tillstås, skulle en sådan lösning frånhända den makten att kontrollera situationen. Se t. ex. not 26.

³ Arthur M. Schlesinger Jr., *A Thousand Days: John F. Kennedy in the White House*, 1965, s. 421. (Sv. övers. *De 1000 dagarna*, Wahlström & Widstrand 1965.)

⁴ *The View from the Seventh Floor*, Harper and Row, 1964, s. 149. Se också hans *United States in the World Arena*, Harper and Row, 1960, s. 244: ”Utnyttjande efterkrigsvärldens splittring och svaghet trängde Stalin på utifrån den vidgade bas han hade tillskansat sig under andra världskriget i en strävan att vinna maktkampen i Eurasien ... vände sig mot öster för att stödja Mao och egga de nordkoreanska och indokinesiska kommunisterna ...”

⁵ Till exempel CIA-analytikern George Carvers artikel i *Foreign Affairs*, april 1966. Se också not 22.

rapporterna om vad Diem kallade⁶ sitt eget Algerietkrig, och att man först därefter började planera ett ingripande i kampen. I december 1958 gjorde Hanoi i själva verket ännu ett av sina många försök — återigen tillbakavisat av Saigon och USA — att upprätta diplomatiska och kommersiella förbindelser på status quo-basis med Saigonregeringen.⁷ Rostow ger inga bevis för Stalins stöd åt de grekiska gerillastyrkorna. Även om de historiska fakta långt ifrån är klarlagda, förefaller det i själva verket som om Stalin ingalunda var tillfreds med den grekiska gerillans äventyrliga företag — sett ur hans synvinkel var det snarast ägnat att kullkasta efterkrigstidens tillfredsställande imperialistiska ordning.⁸

Rostows anmärkningar om Tyskland är ännu intressantare. Han finner exempelvis inte för gott att nämna de ryska noter från mars—april 1952 i vilka man föreslog en tysk återförening på basis av internationellt övervakade val och tillbakadragande av alla trupper inom ett år, om det garanterades att ett återförenat Tyskland inte skulle tillåtas ansluta sig till någon västerländsk militärallians.⁹ Likaså har han tillfälligt glömt sin egen karakteristik av de trumanska och eisenhowerska regimernas strategi: ”att undvika varje seriös underhandling med Sovjetunionen intill dess västmakterna kunde ställa Moskva inför ett återupprustat Tyskland inom en organiserad europeisk ram som ett *fait accompli*”¹⁰ — alldeles avgjort i strid med Potsdamavtalet.

Men allra intressantast är Rostows hänvisning till Iran. Vad som faktiskt hände var att ryssarna

⁶ Jfr Jean Lacouture, *Vietnam between Two Truces*, Random House, 1966, s. 21. Diems uppfattning av situationen delades också av västerländska observatörer. Se till exempel Fjärran östern-specialisten William Hendersons kommentarer i R. W. Lindholm, utg., *Vietnam: The First Five Years*, Michigan State, 1959. Han noterar ”den växande alienationen bland intelligentian”, ”de förnyade väpnade åsiktsbrytningarna i söder”, det faktum att ”säkerheten märkbart har försämrats de två senaste åren”, allt till följd av Diems ”hänsynslösa diktatur”, och förutspår ”en stadig försämring av det politiska klimatet i det fria Vietnam, kulminerande i oförutsedda katastrofer”.

⁷ Se Bernard Fall, ”Vietnam in the Balance”, *Foreign Affairs*, oktober 1966.

⁸ Stalin var varken tillfreds med de titoistiska tendenserna inom det grekiska kommunistpartiet eller med möjligheten att en Balkanfederation skulle kunna utvecklas under titoistisk ledning. Icke desto mindre är det tänkbart att Stalin i något skede av upproret stödde den grekiska gerillan, även om det är svårt att skaffa fram pålitliga dokumentära bevis. Självfallet behövs det inga grundligare forskningar för att dokumentera den brittiska eller amerikanska rollen i denna inbördeskonflikt, alltifrån slutet av 1944. Se D. G. Kousoulas, *The Price of Freedom*, Syracuse, 1953; *Revolution and Defeat*, Oxford, 1965.

⁹ En detaljerad redogörelse finns i James Warburg, *Germany: Key to Peace*, Harvard, 1953, s. 189 f. Warburg drar slutsatsen att Kreml nu uppenbarligen var ”berett att acceptera upprättandet av en alltysk demokrati i ordets västerländska bemärkelse”, medan västmakterna i sitt svar ”öppet tillstod sina planer på ’att säkerställa Tysklands deltagande i en rent defensiv europeisk gemenskap’ ” (dvs. Atlantpakten).

¹⁰ *United States in the World Arena*, ss. 344-45. I förbigående sagt skulle de människor som med all rätt djupt beklagar det brutala krossandet av de östtyska och ungerska revolutionerna göra klokt i att minnas att dessa skandalösa händelser kunde ha undvikits om USA hade varit villigt att överväga framlagda förslag till en neutralisering av Mellaneuropa. Vissa av George Kennans färskas uttalanden ger en intressant belysning av denna sak, exempelvis hans anmärkningar beträffande falskheten i antagandet att Sovjet någonsin hade för avsikt att angripa eller med våld avskräcka Västeuropa men hölls tillbaka av fruktan för de amerikanska stridskrafterna, och hans kommentarer beträffande steriliteten och den allmänna absurditeten i kravet på ett ensidigt ryskt tillbakadragande från Östtyskland i förening med ”inlemmandet av ett enat Tyskland som en viktig komponent i ett västerländskt försvarssystem, huvudsakligen grundat på kärnvapen” (*Pacem in Terris*, E. Reed, utg., Pocket Books, 1965.)

Det kan noteras att historiska fantasier av det slag som exemplifieras av Rostows anmärkningar har utvecklats till en regelrätt specialitet inom det amerikanska utrikesdepartementet. Så till exempel rättfärdigade Thomas Mann vår dominikanska intervention som ett svar på handlingar vidtagna av det ”kinesisk-sovjetiska militärblocket”. Vill vi ha ett mera välövervägt uttalande kan vi läsa William Bundys analys av den kommunistiska ideologins utvecklingsstadier i hans föredrag vid Pomona College den 12 februari 1966, där han karakteriserar Sovjet på tjugotalet och i början av trettioalet såsom befinnande sig i ”en höggradigt militant och aggressiv fas”. Det skrämmande med fantasier, till skillnad från rena förfalskningar, är möjligheten att de kan vara uppriktigt menade och faktiskt kan komma att bilda grund för politikens utformning.

gjorde ett försök att med våld påtvinga norra Azerbaidzjan en Sovjetvänlig regering, som skulle ge Sovjetunionen tillgång till den iranska oljan. Försöket tillbakavisades 1946 av överlägsna engelsk-amerikanska styrkor, varpå den mäktigare imperialismen för egen räkning utverkade fullständiga rättigheter till den iranska oljan genom tillsättandet av en väst-vänlig regering. Vi kan erinra oss vad som blev följden när den enda iranska regeringen med något som liknade folklig förankring under en kort period i början av 1950-talet lekte med den märkliga tanken att den iranska oljan borde tillhöra iranierna. Särskilt intressant är emellertid beskrivningen av Nord-azerbaidzjan som en del av ”den fria världens försvarsspektrum”. Det är vid det här laget meningslöst att gå in på den urartning som uttrycket ”den fria världen” har undergått. Men vilken naturlag säger att Iran med sina resurser hör hemma i den västerländska maktsfären? Det stillsamma antagandet att så är fallet talar sitt tydliga språk om djupt rotade attityder till handhavandet av utrikes ärenden.

I nyligen offentliggjorda uttalanden finner vi, förutom denna växande brist på hänsyn till sanningen, en äkta eller låtsad naivitet av häpnadsväckande mått i synen på USA:s uppträdande. Enligt *Times* av den 6 februari 1966 karakteriserade Arthur Schlesinger exempelvis 1954 års amerikanska Vietnampolitik som en ”del av vårt allmänna internationella goodwill-program”. Såframt hans anmärkning inte är ironiskt menad, tyder den antingen på en oerhörd cynism eller på en monumental oförmåga att fatta elementära samtidshistoriska skeenden. Och hur skall man tolka Thomas Schellings vittnesmål inför representanhusets utrikespolitiska kommitté den 27 januari 1965, där han diskuterar de två stora faror han anser hota oss för den händelse hela Asien ”övergår till kommunismen”?¹¹ Detta skulle för det första utesluta ”Förenade staterna och det vi kallar den västerländska civilisationen från en stor, fattig, färgad och potentiellt fientlig del av världen”. Och för det andra: ”ett land som Förenade staterna kan troligen inte bevara sitt självförtroende om det kanske mest storslagna företag det någonsin givit sig in på, nämligen att lägga grunden till ärbarhet, välstånd och demokratiskt styrelseskick i den underutvecklade världen, måste tillstå ha misslyckats eller erkännas vara ett försök som aldrig kommer att upprepas.” Det är fullkomligt otroligt att en person med ens minimal kännedom om den amerikanska utrikespolitikens historia kan prestera uttalanden av det slaget.

Fullkomligt otroligt — såframt vi inte ser saken ur en mera historisk synvinkel och sätter sådana utlåtanden i samband med en förgången tids hycklande moralism. Till exempel med Woodrow Wilson, som ville lära latinamerikanerna konsten att regera väl, och som skrev (1902) att det är ”vår särskilda skyldighet” att bibringa kolonialfolken ”ordning och självbehärskning ... /och/ ... inövad vana vid laglydnad och hörsamhet ...” Eller med 1840-talets missionärer, som beskrev de avskyvärda och förnedrande opiumkrigen såsom ”resultaten av Försynens storslagna plan att låta människornas syndfullhet tjäna Dess nådefulla uppsåt gentemot Kina genom att bryta ned den stängande muren kring detta land och bringa kejsardömet i mera omedelbar kontakt med västerländska och kristna nationer”. Eller, om vi närmar oss vår egen tid, med A. A. Berle, som i en kommentar till interventionen i Dominikanska republiken har fräckheten att skriva de västindiska nationernas problem på imperialismens konto — den ryska imperialismens.¹²

Som ett sista exempel på denna bristande urskillningsförmåga kan vi begrunda Henry Kissingers avslutningsord i TV-debatten mellan Harvard och Oxford om den amerikanska Vietnampolitiken.

¹¹ *United States Policy Toward Asia*, Hearings before the subcommittee on the Far East and the Pacific of the Committee on *Foreign Affairs*, House of Representatives, US Government Printing Office, 1966.

¹² *New York Times Book Review*, 20 november 1966. Sådana kommentarer för tankarna till det märkliga tillfälle då president Kennedy förmanade Cheddi Jagan om riskerna med att upprätta handelsförbindelser ”som kunde bringa ett land i ett ekonomiskt beroendeförhållande”. Självfallet åsyftades den gången handelsförbindelser med Sovjet. Se Schlesinger, *A Thousand Days*, s. 776.

Han påpekade där, i skäligen bekymrad ton, att det som oroar honom mest är att andra ifrågasätter, inte vårt omdöme, utan våra motiv — ett märkligt påstående av en man som yrkesmässigt ägnar sig åt politisk analys, dvs. analys av regeringars handlingar med hänsyn till motiv som inte kommer till uttryck i officiell propaganda och som kanske endast dunkelt uppfattas av dem vars uppträdande de styr. Ingen skulle bli upprörd över en analys av Sovjets, Frankrikes eller Tanzanias politiska beteende som ifrågasatte dessa länders motiv och tolkade deras handlingar utifrån de långsiktiga intressen som dolde sig bakom deras officiella retorik. Men det är en trosartikel att amerikanska motiv alltid är rena och onödiga att analysera (se not 1). Denna oskuldskraft är ingalunda någon nyhet i Amerikas intellektuella historia — och för övrigt inte heller i den imperialistiska apologins allmänna historia — men den blir allt osmakligare ju mer den makt den tjänar ökar sin dominans i världen och följaktligen också sina möjligheter att sprida de ohämmade lögnerna som massmedia varje dag ger oss prov på. Vi är näppeligen den första makten i historien som förenar materiella intressen och stor teknisk kapacitet med en ytterlig likgiltighet för de lägre klassernas lidande och nöd. Den långa tradition av naivitet och egenrättfärdighet som vanställer vår intellektuella historia bör emellertid tjäna som ett memento för den tredje världen, om något sådant alls behövs, om hur våra försäkringar om ärlighet och välvilligt uppsåt är att tolka.

De grundläggande antaganden som förfäktas av den ”nya frontens” män bör noga beaktas av dem som ser fram mot akademikernas intåg på den politiska arenan. Jag har tidigare refererat till Arthur Schlesingers invändningar mot Kubainvasionen. Referensen var emellertid oklar. Han menade visserligen att det var en ”fruktansvärd tanke”, men ”inte därför att iden att stödja ett försök att utifrån störta Castro föreföll otillätlig i sig själv”. En sådan reaktion skulle vara ren och skär sentimentalitet, något otänkbart för en kallhamrad realist. Svårigheten var snarare att det föreföll otroligt att bedrägeriet skulle lyckas. Operationen var enligt hans åsikt illa planerad, men eljest inte klandervärd.¹³ I liknande anda citerar Schlesinger med gillande Kennedys ”realistiska” bedömning av den situation som uppstod genom mordet på Trujillo:

Det finns tre möjligheter, i sjunkande preferensordning: en anständig demokratisk regim, en fortsättning av Trujilloregimen eller en Castroregim. Vi borde inrikta oss på den första, men i själva verket kan vi inte överge den andra förrän vi är säkra på att kunna undgå den tredje [s. 769].

Skälet till att den tredje möjligheten anses så otänkbart förklaras några sidor längre fram (s. 774): ”En kommunistisk framgång i Latinamerika skulle innebära ett mycket hårdare slag mot Förenta staternas makt och inflytande.” Självfallet kan vi aldrig bli helt säkra på att undgå den tredje möjligheten. I praktiken kommer vi därför alltid att slå oss till ro med den andra, så som vi just nu gör exempelvis i Brasilien och Argentina.¹⁴

Eller skärskåda Walt Rostows inställning till den amerikanska politiken i Asien.¹⁵ Den grund på vilken vi måste bygga denna politik är den omständigheten att ”vi utsätts för öppet hot och känner oss hotade av Kommunistkina”. Att bevisa att vi utsätts för något hot är givetvis onödigt, och frågan lämnas utan avseende — det räcker med att vi känner oss hotade. Vår politik måste baseras på vårt nationella arv och våra nationella intressen. Vårt nationella arv skisseras i korthet med följande ord: ”Hela 1800-talet igenom kunde amerikanerna med gott samvete ägna sig åt att sprida både sina principer och sin makt över denna kontinent”, utnyttjande ”Monroedoktrinen något elastiska begrepp”, och självfallet utsträckande ”det amerikanska intresset till Alaska och

¹³ *A Thousand Days*, s. 252.

¹⁴ Även detta är emellertid oklart. Man måste erinra sig Trujilloregimens verkliga karaktär för att till fullo inse cynismen i Kennedys ”realistiska” analys.

¹⁵ W. W. Rostow & R. W. Hatch, *An American Policy in Asia*, Technology Press and John Wiley, 1955.

Stilla havet ... Såväl våra krav på ovillkorlig underkastelse som tanken på efterkrigsöckupationen ... utgjorde ett formulerande av våra säkerhetsintressen i Europa och Asien”.

Så långt om vårt arv. Och med våra intressen ligger saken precis lika enkelt till. Grundläggande är vårt ”djupa intresse av att samhällen utanför vårt land utvecklar och förstärker sådana element i sina respektive kulturer som förhöjer och beskyddar individens värde gentemot staten”. Samtidigt måste vi möta det ”ideologiska hotet”, nämligen ”möjligheten att de kinesiska kommunisterna genom framsteg i Kina lyckas bevisa för asiaterna att kommunistiska metoder är bättre och snabbare än demokratiska metoder”. Ingenting sägs om de människor i asiatiska kulturer för vilka vår egen ”uppfattning om det tillbörliga förhållandet mellan individ och stat” måhända inte framstår som allena saliggörande, människor som exempelvis kan tänkas vara angelägna om att bevara ”individens värde” gentemot koncentrationer av utländskt eller inhemskt kapital eller mot halvfeodala samhällsstrukturer (t. ex. diktaturer av Trujillotyp), som införts eller vidmakthållits med hjälp av amerikanska vapen. Det hela kryddas med hänvisningar till ”våra religiösa och etiska värdesystem” och våra ”diffusa och komplexa begrepp”, som för asiaterna är ”så mycket svårare att fatta” än marxistiska dogmer och så ”störande för vissa asiater” just till följd av sin ”bristande dogmatism”.

Den sortens intellektuella inlägg påkallar en korrigerings av de Gaulles anmärkning i sina *Memoarer* om det amerikanska ”maktbegäret, insvept i idealismens täckmantel”. Vid det här laget är detta maktbegär inte så mycket insvept i idealism som fastmer dränkt i enfald. Och akademikerna har lämnat unika bidrag till denna sorgliga utveckling.

Men låt oss återvända till Vietnamkriget och den reaktion det har väckt bland USA:s intellektuella. Ett frapperande drag i den senaste tidens debatt om politiken i Sydostasien har varit den distinktion som allmänt görs mellan ”ansvarig kritik” å ena sidan och ”känslös” eller ”emotionell” eller ”hysterisk” kritik å den andra. Det finns mycket att hämta ur ett ingående studium av de termer i vilka denna distinktion görs. De ”hysteriska kritikerna” anses tydligen utmärka sig genom sin irrationella vägran att godta det grundläggande politiska axiomet att Förenta staterna så långt sig göra låter har obegränsad rätt att utvidga sin makt och sin kontroll. De ansvariga kritikerna bestrider inte detta antagande. Deras resonemang går snarare ut på att vi troligen inte kan ”gå iland med det” just här och nu.

En distinktion av det slaget tycks vara vad exempelvis Irving Kristol har i tankarna när han analyserar oppositionen mot Vietnampolitiken (*Encounter*, augusti 1965). Han kontrasterar de ansvarsfulla kritikerna, sådana som Walter Lippman, *Times* och senator Fulbright, med ”teach-in-rörelsen”. Till skillnad från protestmakarna vid universiteten”, framhåller han, ”ger mr Lippman sig inte in på några förmätta antaganden om 'vad det vietnamesiska folket verkligen önskar' — den frågan tycks vara honom skäligen likgiltig — eller på några formalistiska utläggningar om huruvida, eller i vilken utsträckning, det föreligger 'aggression' eller 'revolution' i Sydvietnam. Hans inställning är *realpolitisk*, och han kan uppenbarligen även tänka sig möjligheten av ett *kärnvapenkrig* mot Kina under extrema omständigheter.” Detta framstår för Kristol som lovvärt och kontrasterar fördelaktigt med det tal som förs av de ”oresonliga, ideologiska typerna” i teach-in-rörelsen, som ofta tycks vägledas av sådana groteskerier som ”vanlig dygdig 'anti-imperialism’”, som levererar ”haranger om 'maktstrukturen’”, och som ibland rent av sänker sig så djupt att de läser ”artiklar och reportage i utländsk press om USA:s uppträdande i Vietnam”. Till yttermera visso är dessa slemma typer ofta psykologer, matematiker, kemister eller filosofer (alldeles som, i förbigående sagt, de mest högljudda protestmakarna i Sovjet vanligtvis är fysiker, litterära intellektuella och andra som står fjärran från maktens utövande) och inte folk med kontakter i Washington, folk som självfallet inser att de ”skulle vinna omedelbart och respektfullt gehör (i

Washington) om de kom på någon ny och bra idé om Vietnam”.

Det som intresserar mig här är inte huruvida Kristols karakteristik av opposition och oliktankande är riktig, utan snarare de antaganden den vilar på. Är de amerikanska motivens renhet ställd utom all diskussion? Eller saknar den relevans för diskussionen? Borde beslutsfattandet överlämnas helt åt ”experter” med kontakter i Washington — skulle dessa oföränderligen fatta de ”bästa” besluten, även om vi antar att de besitter de kunskaper och grundsatser som krävs för att göra det? Och, en logiskt sett föregående fråga: är ”expertis” över huvud taget tillämplig — dvs. finns det någon teoribyggnad, någon fond av relevant information utanför allmänhetens kännedom, som kan appliceras på analysen av utrikespolitiken eller som påvisar det riktiga i de åtgärder man nu företar på något sätt som psykologer, matematiker, kemister och filosofer är oförmögna att fatta? Kristol tar visserligen inte upp dessa frågor direkt, men hans attityd förutsätter vissa svar på dem — svar som i samtliga fall är felaktiga. Den amerikanska aggressiviteten, vilka retoriska fraser den än må vara maskerad i, är en dominerande kraft i världen och måste analyseras med hänsyn till sina orsaker och motiv. Det existerar ingen teoribyggnad eller någon väsentligare mängd relevant information utom räckhåll för lekmannens fattningsgåvor, som gör politiken immun mot kritik. I den mån ”expertkunskaper” utnyttjas för skötseln av världens affärer, är det förvisso på sin plats — och, för en människa med den minsta integritet, helt nödvändigt — att ifrågasätta deras kvalitet och de syften de tjänar. Detta förefaller mig alltför självklart för att kräva någon längre diskussion.

Ett korrektiv till Kristols märkliga tro på regeringens öppenhet för nya tänkesätt i Vietnamfrågan tillhandahålls av McGeorge Bundy i ett nyligen utgivet nummer av *Foreign Affairs* (januari 1967). Bundy påpekar helt riktigt att ”på stora scenen ... kretsar resonemanget om Vietnam kring taktik, inte kring grundprinciper”, även om, tillägger han, ”det finns vildhjärnor ute i kulisserna”. Mitt på scengolvet står givetvis presidenten själv (som under sin nyligen avslutade Asienresa ”hade givit ännu en magistral bekräftelse” på vårt intresse ”för framåtskridandet bland folken på andra sidan Stilla havet”) och hans rådgivare, som förtjänar ”förståelse och stöd av dem som förespråkar återhållsamhet”. Det är dessa män vi har att tacka för det faktum att ”bombningen av Nordvietnam har varit den mest exakta och måttfulla i modern krigföring” — en omtänksamhet som säkert kommer att uppskattas av invånarna, eller de förutvarande invånarna, i Nam Dinh, Phu Ly och Vinh. Och det är också dessa män vi har att tacka för vad Malcolm Brown visste rapportera redan i maj 1965:

I söder har väldiga sektorer av landet förklarats för 'fria bombzoner', där allt som rör sig betraktas som legitima måltavlor. Tiotusentals ton bomber, raketer, napalm och artillerigranater öses ner över dessa vidsträckta områden varje vecka. Redan genom slumpens lagar kan blodsutgjutelsen under dessa raiders antas vara mycket stor.

Till all lycka för u-länderna, försäkrar oss Bundy, ”har den amerikanska demokratin ingen smak för imperialism”, och ”som helhet betraktad är Amerikas fond av erfarenhet, förståelse, medkänsla och vanlig enkel kunskap nu utom all fråga den mest imponerande i världen”. Det är riktigt att ”fyra femtedelar av alla utländska investeringar i världen nu görs av amerikaner” och att ”de mest beundrade projekt och politiska planer ... är av värde endast i den mån de visar sig stå i samklang med Amerikas intressen” — alldeles som det är riktigt, enligt vad vi kan läsa i samma nummer av *Foreign Affairs*, att planerna på väpnad aktion mot Kuba sattes i verket några få veckor efter att Mikojan hade besökt Havanna och ”trängt in i vad som så länge hade varit en nästan uteslutande amerikansk inflytelsesfär”. Av osofistikerade asiatiska intellektuella uppfattas fakta som dessa dessvärre som tecken på ”smak för imperialism”. Ett antal indier har exempelvis uttryckt ”nära nog förbittring” över att ”vi har gjort allt vi kan för att locka utländskt kapital till gödningsämnes-fabriker, men de amerikanska och de övriga västerländska privatföretagen vet att

vi är illa ute, och därför ställer de villkor som är så hårda att vi helt enkelt inte kan uppfylla dem” (*Christian Science Monitor*, 26 november), medan ”Washington ... envetet insisterar på att avtal inom den privata sektorn skall slutas med det privata näringslivet” (ibid., 5 december).¹⁶ Men tvivelsutan avslöjar sådana reaktioner bara ännu en gång asiaternas oförmåga att fatta det västerländska tänkandets ”diffusa och komplexa begrepp”.

Det skadar kanske inte med ett omsorgsfullt studium av de ”nya och goda idéer om Vietnam” som vinner ”omedelbart och respektfullt gehör” i Washington i dessa dagar. US Government Printing Office är en outtömlig källa till insikt om den moraliska och intellektuella nivå dessa expertråd står på. I dess publikationer finner man exempelvis det vittnesmål som professor David N. Rowe, Director of Graduate Studies in International Relations vid Yaleuniversitetet, avlagt inför representanhusets utrikespolitiska kommitté (se not 11). Professor Rowe föreslår (s. 266) att Förenta staterna skall köpa upp allt kanadensiskt och australiensiskt överskottsvete, så att det uppstår allmän hungersnöd i Kina. Låt mig citera:

Jag talar, väl att märka, inte om detta som ett vapen mot det kinesiska folket. Det kommer det visserligen att bli. Men detta är bara en tillfällighet. Vapnet kommer att bli ett vapen mot regeringen, eftersom detta lands inre stabilitet inte kan vidmakthållas av en fientligt sinnad regering mitt under en allmän hungersnöd.

Professor Rowe har ingenting till övers för den känslolösa moralism som skulle kunna få en att jämföra hans förslag exempelvis med Hitlertysklands *Ostpolitik*.¹⁷ Inte heller fruktar han effekten av sådana åtgärder på andra asiatiska nationer, t. ex. Japan. Han försäkrar oss, utifrån sin ”mycket långa förtrogenhet med japanska frågor”, att ”japanerna är framför allt folk som respekterar makt och beslutsamhet”. Följaktligen ”kommer de inte att bli särskilt alarmerade av en amerikansk Vietnampolitik som utgår från en maktställning och syftar till en lösning baserad på utövandet av vår makt mot folk i området som vi står i opposition till”. Vad japanerna skulle finna störande är däremot ”en politik präglad av obeslutsamhet, av vägran att oförskräckt möta problemen (i Kina och Vietnam) och att uppfylla våra skyldigheter där på ett positivt sätt” — t. ex. det nyss omnämnda sättet. En övertygelse om att vi vore ”ovilliga att använda den makt de vet att vi har” skulle kunna ”alarmera det japanska folket i mycket högre grad och rubba deras vänskapliga förbindelser med oss”. Ett fullt utnyttjande av den amerikanska makten skulle rent av kännas speciellt betryggande för japanerna, eftersom dessa har upplevt en demonstration ”av Förenta staternas ofantliga makt i aktion ... eftersom de har kommit i direkt kontakt med vår makt”. I sanning ett utomordentligt exempel på det sunda ”realpolitiska synsätt” som Irving Kristol så varmt beundrar.

Men, frågar man sig kanske, varför inskränka sig till sådana indirekta metoder som allmän hungersnöd? Varför inte bomber? Den tanken finns tvivelsutan underförstådd i de ord som

¹⁶ Det privata amerikanska näringslivet har givetvis sin egen uppfattning om hur Indiens problem bör lösas. Monitor rapporterar om amerikanska entreprenörers framhårdande i att ”importera all utrustning och alla maskiner, trots att Indien har visat sin förmåga att uppfylla en del av deras krav. De har insisterat på att importera flytande ammoniak, ett grundläggande råmaterial, i stället för att använda inhemsk nafta, som finns tillgänglig i riklig mängd. De har utfärdat restriktioner beträffande prissättning, distribution, vinster och kontroll.”

En efterkrigsskandal av väldiga mått är på väg att utvecklas i Indien, där Förenta staterna, cyniskt exploaterande dagens ohyggliga nöd, utnyttjar sin ekonomiska makt till att fullborda vad *New York Times* kallar Indiens ”drift från socialism mot pragmatism” (28 april 1965).

¹⁷ För perspektivets skull bör vi dock påminna oss att Alfred Rosenberg i sina vildaste stunder talade om att eliminera trettio miljoner slaver, inte om att tvinga en fjärdedel av den mänskliga rasen till hungersnöd. Den analogi som dras här är i förbigående sagt högeligen ”oansvarig”, i denna neologisms tidigare diskuterade tekniska betydelse. Dvs. den grundar sig på antagandet att amerikaners uttalanden och gärningar är underkastade samma normer och tillåter samma tolkningar som alla andra människors.

riktades till samma kommitté av R. J. de Jaegher, Regent of the Institute of Far Eastern Studies vid Seton Hall University. I likhet med alla folk som har levat under kommunismen skulle nordvietnameserna enligt hans åsikt ”känna sig överlyckliga om de blev bombade och därigenom fick sin frihet” (s. 345).

Naturligtvis måste det finnas folk som stöder kommunisterna. Men detta är i realiteten av föga betydelse, såsom Walter Robertson, biträdande minister för Fjärran östernfrågor 1953-59, framhåller i sitt vittnesmål inför samma kommitté. Han försäkrar oss att ”Peking-regeringen... representerar något under tre procent av befolkningen” (s. 402) .

Betänk sålunda hur lyckliga de kinesiska kommunistledarna är i jämförelse med ledarna för Vietcong, vilka enligt Arthur Goldberg (*New York Times*, 6 februari 1966) företräder omkring ”en halv procent av Sydvietnams befolkning”, dvs. omkring hälften av antalet nya sydvietnamesiska rekryter för Vietcong år 1965, om vi får tro Pentagons statistik.¹⁸

Med sådana experter att kämpa emot skulle de vetenskapsmän och filosofer som Kristol talar om avgjort göra klokt i att allt framgent ägna sig åt sina cirklar i sanden. Efter att ha fastslagit protesterörelsens politiska irrelevans övergår Kristol till frågan om vad som motiverar den — vad som har orsakat den ”vänstervridning” han tycker sig spåra bland studenter och yngre akademiska lärare mitt i det allmänna välståndet och under liberala välfärdsstats-regeringar. Detta, noterar han, ”är en gåta som ingen sociolog ännu har lyckats prestera någon lösning på”. Eftersom dessa ungdomar ju är välbärgade, har goda framtidsutsikter osv., måste deras protest vara irrationell. Den måste bottna i allmän tristess, alltför mycken trygghet eller något i den vägen.

Andra möjligheter anmäler sig. Det kan ju exempelvis tänkas förhålla sig så, att dessa studenter och unga akademiker i egenskap av hederliga människor försöker utröna sanningen på egen hand hellre än att överlåta ansvaret på ”experter” eller på regeringen. Och det kan också förhålla sig så, att de blir upprörda över det de då uppdagar. Kristol tillbakavisar inte dessa möjligheter. De är helt enkelt otänkbara, inte värda att befatta sig med. Eller, exaktare uttryckt, dessa möjligheter kan inte kläs i ord. De kategorier i vilka de formuleras (hederlighet, indignation) existerar bara inte för den kallhamrade samhällsvetaren.

I denna underförstådda missaktning för traditionella intellektuella värden återspeglar Kristol attityder som är tämligen utbredda i akademiska kretsar. Jag betvivlar inte att dessa attityder delvis är en följd av samhälls- och beteendevetenskapernas desperata ansträngningar att efterapa de ytliga dragen hos vetenskaper som realiter besitter ett signifikant intellektuellt innehåll. Men de har också andra källor. Vem som helst kan uppträda som moralist, bekymra sig om mänskliga rättigheter och svårigheter. Men endast en universitetsprofessor, en tränad expert, kan lösa tekniska problem med ”s sofistikerade” metoder. Ergo är det endast problem av det senare slaget som är väsentliga eller reella. Ansvarsfulla, icke-ideologiska experter ger råd i taktiska frågor; oansvariga, ”ideologiska typer” ”harangerar” om principer och oroar sig över moraliska frågor och mänskliga rättigheter eller över människans och samhällets traditionella problem, beträffande vilka ”samhälls- och beteendevetenskaperna” enbart har trivialiteter att komma med. Uppenbarligen är dessa emotionella, ideologiska typer irrationella, eftersom de — som är välbärgade och har makten inom räckhåll — rimligtvis inte borde bry sina hjärnor med dylika ting.

Tidats när detta pseudovetenskapliga hyckleri nästan patologiska höjder. Betrakta exempelvis

¹⁸ *New York Times*, 6 februari 1966. I USA är man, fortsätter Goldberg, inte övertygad om att samtliga dessa är frivilligt anslutna. Detta är inte den första demonstrationen av ett sådant kommunistiskt dubbelspel. Ett annat exempel finns från 1962, då enligt amerikanska regeringskällor 15 000 gerillasoldater förlorade 30 000 man i döda och sårade. Se Arthur Schlesinger, *A Thousand Days*, s. 982.

fenomenet Herman Kahn. Kahn har både stämplat som omoralisk och prisats för sitt mod. Av folk som borde veta bättre har hans *On Thermonuclear War* beskrivits som ”utan gensägelse ... ett av vår tids största verk” (Stuart Hughes). I realiteten är det avgjort ett av vår tids tommaste verk, vilket lätt inses om man på det tillämpar de intellektuella normerna inom vilken existerande disciplin som helst, om man spårar en del av dess ”väldokumenterade slutsatser” till de ”objektiva studier” ur vilka de härleds, och om man följer slutledningskedjan i de fall där den alls är möjlig att upptäcka. Till skillnad från de vetenskaper han försöker efterhärma framlägger Kahn inga teorier, inga förklaringar, inga faktiska antaganden som kan prövas mot sina konsekvenser. Han föreslår endast och allenast en terminologi och tillhandahåller ett utanverk av rationalitet. När speciella politiska slutsatser dras, underbyggs de enbart av anmärkningar ex cathedra för vilka något stöd inte ens antyds (t. ex.: ”Civilförsvarsutgifterna bör troligen hållas någonstans under 5 miljarder dollar årligen” för att inte provocera ryssarna — varför inte 50 miljarder dollar eller 5 dollar?) Till yttermera visso är Kahn fuller väl medveten om denna innehållslöshet: i sina mera omdömesgilla stunder hävdar han endast att ”det inte finns något skäl att tro att relativt sofistikerade modeller med större sannolikhet är vilseledande än de enklare modeller och analogier som så ofta används som stöd för bedömningen”. För folk med sinne för makaber humor är det en smal sak att leka ”strategiskt tänkande” à la Kahn och bevisa vadhelst man önskar bevisa. Ett av Kahns grundläggande antaganden är exempelvis att:

ett totalt, överraskande kärnvapenangrepp ... skulle vara så irrationellt att, bortsett från möjligheten att de sovjetiska beslutsfattarna lider av en otrolig brist på omdöme eller fullt utbildat vansinne, ett sådant angrepp är högst osannolikt.

Ett enkelt resonemang bevisar raka motsatsen. Antagande 1: De amerikanska beslutsfattarna tänker enligt de linjer som skisserats av Herman Kahn. Antagande 2: Kahn anser att det vore bättre att vara röd än död. Antagande 3: Om amerikanerna skulle besvara ett totalt kärnvapenangrepp, skulle alla dö. Slutsats: Amerikanerna kommer inte att besvara ett totalt kärnvapenangrepp, och följaktligen bör ett sådant företas utan dröjsmål. Givetvis kan man föra resonemanget vidare ännu ett steg. Faktum: Ryssarna har inte företagit något totalt kärnvapenangrepp. Därav följer att de inte är rationella. Om de inte är rationella, är det ingen mening med ”strategiskt tänkande”. Följaktligen ...

Detta är naturligtvis rent och skärt nonsens, men ett nonsens som skiljer sig från Kahns eget bara i det hänseendet att resonemanget är en aning mera invecklat än något som står att upptäcka i hans bok. Det märkliga är att allvarligt syftande människor faktiskt ägnar uppmärksamhet åt dessa groteskerier, tvivelsutan beroende på den kyligt pseudovetenskapliga fasaden.

Det är ett märkligt och nedslående faktum att ”antikrigs-rörelsen” alltför ofta faller offer för liknande förvillelser. På hösten 1965 hölls exempelvis en ”Internationell konferens om alternativa aspekter på Vietnamfrågan”, vars premisser framlades i en broschyr som skickades ut till potentiella deltagare. Tanken var att man skulle tillsätta arbetsgrupper i vilka tre ”typer av intellektuell tradition” fanns representerade: (1) regionala experter; (2) ”samhällsteori, med speciell tonvikt på teorier om det internationella systemet, om samhällsförändring och -utveckling, om konflikter och konfliktlösning eller om revolution”; (3) ”analys av den offentliga politiken med hänsyn till grundläggande mänskliga värden, rotade i skilda teologiska, filosofiska och humanistiska traditioner”. Den andra intellektuella traditionen i ordningen skulle tillhandahålla ”allmänna teser härledda ur samhällsteorin och prövade mot historiska, jämförande eller experimentella data”. Den tredje skulle ”ge den ram som kan bilda förutsättningen för att ställa grundläggande värdefrågor, och på vars basis man kan analysera de moraliska implikationerna av samhälleliga handlingar”. Förhoppningen var att man ”genom att närma sig

frågan (om Vietnampolitiken) utifrån de moraliska synsätten inom alla stora religioner och filosofiska system (skulle kunna) finna lösningar som bättre överensstämmer med grundläggande mänskliga värderingar än den nuvarande amerikanska politiken i Vietnam har visat sig göra”.

Kort sagt, experter på mänskliga värden (dvs. talesmännen för de stora religionerna och filosofiska systemen) skall ge oss fundamentala kunskaper om moraliska synsätt, och de samhällsteoretiska experterna skall framlägga allmänna, empiriskt bekräftade teser och ”allmänna konfliktmodeller”. Ur detta samspel skall frukten bli en ny politisk praxis, förmodligen genom tillämpning av den naturvetenskapliga metodikens kriterier. Det enda diskutabla i sammanhanget är, som jag ser saken, vilket som är löjligast: att vända sig till experter på samhällsteori för att få allmänna, väl bestyrkta teser eller till specialisterna på de stora religionerna och filosofiska systemen för att få kunskaper om grundläggande mänskliga värden.

Ännu mycket mera finns att säga i detta ämne, men jag skall nöja mig med att understryka att expertkulten alldeles uppenbart är både bedräglig och ett självändamål för sina förespråkare. Självfallet måste man lära sig så mycket som möjligt av samhälls- och beteendevetenskaperna, självfallet bör dessa områden även i fortsättningen ägnas seriösaste möjliga studium. Men det vore en stor olycka och en allvarlig fara om de inte accepteras och bedöms efter sina egna förtjänster, efter sina faktiska, inte bara påstådda, resultat. Om det nu finns några väl prövade och bestyrkta teorier, som kan tillämpas på utrikespolitikens utformning eller för att lösa inhemska eller internationella konflikter, så har deras existens i sanning förblivit en väl bevarad hemlighet. Om de personer som känner med sig att de är experter har tillgång till principer eller informationer som skulle kunna rättfärdiga den amerikanska regeringens handlande i det arma Vietnam, så har de förvisso visat en enastående ineffektivitet när det gäller att bekantgöra detta faktum. För var och en med den ringaste kännedom om samhälls- och beteendevetenskaperna är anspråket att där skulle finnas några överväganden och principer utom räckhåll för en utomståendes fattningsgåvor en ren och skär befängdhet, som inte är värd att kommenteras.

När vi begrundar de intellektuellas ansvar måste vi främst uppmärksamma deras roll som skapare och uttolkare av ideologier. Och Kristols distinktion mellan de oresonliga ideologiska typerna och de ansvarsfulla experterna formuleras på ett sätt som genast för tankarna till Daniel Bells intressanta och inflytelserika essä ”The End of Ideology”, lika viktig genom det den lämnar utsagt som genom sitt faktiska innehåll.¹⁹ Bell presenterar och diskuterar den marxistiska ideologianalysen som ett maskerat klasstänkande och citerar Marx välkända beskrivning av bourgeoisins uppfattning ”att de *speciella* villkoren för dess frigörelse samtidigt är de enda *allmänna* villkoren för det moderna samhällets räddning och klasskampens undvikande”. Fortsättningsvis hävdar han att ideologiernas tid är förbi, att de åtminstone i väst har ersatts av den samstämmiga åsikten att varje fråga måste avgöras utifrån sina egna förutsättningar, inom ramen för en välfärdsstat där experter på handhavandet av offentliga ärenden troligtvis kommer att spela en framträdande roll. Bell är emellertid mycket noga med att ange exakt vilken betydelse

¹⁹ Omtryckt i en essäsamling, *The End of Ideology: on the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties*, Free Press, 1960. Jag har inte för avsikt att här gå in på hela den räckta av frågor som rests i diskussionen om ”ideologiernas död” det senaste årtiondet. Det är svårt att förstå hur någon förnuftig människa skulle kunna göra invändningar mot många av de teser som har framlagts, t. ex. att en ”hygglighetens politik” i ett givet historiskt ögonblick kan vara lämplig och kanske också effektiv, att den som förespråkar handling (eller overksamhet) också är skyldig att uppskatta dess sociala kostnader, att dogmatisk fanatism och ”världsliga religioner” bör bekämpas (eller om möjligt ignoreras), att tekniska lösningar bör användas där så är möjligt, att ”*le dogmatisme idéologique devait disparaître pour que les idées reprissent vie*” (Aron) osv. Eftersom detta understundom uppfattas som uttryck för en ”anti-marxistisk” inställning, är det värt att minnas att sådana tänkesätt inte har någon relevans inom icke-bolsjevistisk marxism, sådan den företräds exempelvis av Luxemburg, Pannekoek, Korsch och Arthur Rosenberg.

han i detta sammanhang lägger in i ordet ”ideologi”. Med ideologi avser han endast ”idéers omvandling till sociala hävstänger” eller ”en grupp trosföreställningar, genomsyrade av lidelse ... (som) ... söker omforma hela vårt sätt att leva”. De primära orden här är ”omforma” och ”omvandling till sociala hävstänger”. Västerlandets intellektuella har enligt hans mening tappat intresset för att omvandla idéer till sociala hävstänger med sikte på en radikal omformning av samhället. Nu, när vi har uppnått välfärdsstatens pluralistiska samhälle, anser de inte längre en radikal omformning av samhället behövlig. Vi kan plöttra med vårt sätt att leva lite här och var, men det vore fel att försöka ändra det på något mera genomgripande sätt. Inför denna samstämmighet bland de intellektuella har ideologierna spelat ut sin roll.

Det finns mycket som frapperar en i Bells essä. För det första påpekar han inte i vilken utsträckning denna samstämmighet bland de intellektuella är egennyttig. Han förbinder inte sin iakttagelse att de intellektuella i det stora hela har tappat intresset för att ”omforma hela vårt sätt att leva” med det faktum att de börjat spela en alltmer framträdande roll i välfärdsstatens ledning. Och han sätter inte deras allmänna tillfredsställelse med välfärdsstaten i samband med den omständigheten att, som han säger på ett annat ställe, ”Amerika har blivit ett överflödssamhälle, som erbjuder hög ställning ... och prestige ... åt forna radikaler”. För det andra ger han inga seriösa belegg för att de intellektuella i någon mening skulle ha ”rätt” eller vara ”objektivt berättigade” när de når den samstämmighet han hänsyftar på, med dess tillbakavisande av föreställningen att samhället måste omformas. Bell är visserligen ganska skarp i sin kritik av den ”nya vänsterns” tomma retorik, men i själva verket tycks han hysa en helt utopisk tro på de tekniska experternas möjligheter att lösa de få problem som alltjämt återstår, exempelvis ”alienationen” och det faktum att arbetskraft betraktas som en handelsvara.

Det förefaller tämligen uppenbart att de klassiska problemen fortfarande är högst aktuella för oss. Man skulle rimligtvis kunna hävda att de till och med har ökat i svårighet och omfattning. Så till exempel har den klassiska paradoxen om ”fattigdom mitt i överflödet” utvecklats till ett allt allvarligare problem i internationell skala. Medan man åtminstone i princip skulle kunna komma fram till en lösning inom nationella gränser, är det knappast troligt att någon förnuftig plan för en omvandling av det internationella samhället som kan råda bot på ett omfattande och kanske tilltagande mänskligt elände kommer att utvecklas inom ramen för den intellektuella samstämmighet Bell beskriver.

Det förefaller sålunda naturligt att söka beskriva samstämmigheten bland Bells intellektuella i något andra termer än hans egna. Om vi använder terminologin i första delen av hans essä, skulle vi kunna säga att välfärdsstatens tekniker finner berättigande för sin speciella och framträdande sociala status i sin ”vetenskap”, enkannerligen i anspråket att samhällsvetenskapen kan bära upp en samhällsplotrets ideologi i inhemsk eller internationell skala. Hans nästa steg blir att på välkänt maner tillskriva universell giltighet åt något som i själva verket är ett klassintresse. Han hävdar att de speciella villkor som hans anspråk på makt och myndighet grundar sig på, de facto är de enda allmänna villkor som kan rädda det moderna samhället, att socialt småplotter inom en välfärdsstats ram måste ersätta engagemanget i det förgångnas ”totala ideologier”, ideologier som inriktade sig på en omformning av samhället. När han väl har nått sin maktställning och vunnit trygghet och överflöd, har han inte längre behov av några ideologier som syftar till radikala förändringar. Den vetenskaplige experten ersätter den ”fritt svävande intellektuelle”, som ”ansåg att man hyllade fel värden och därför förkastade samhället” och som nu har spelat ut sin politiska roll (alltså nu när man hyllar de rätta värdena).

Det är fullt tänkbart att de tekniska experter som kommer att (eller hoppas komma att) leda det ”industriella samhället”, visar sig kunna lösa de klassiska problemen utan någon radikal omform-

ning av samhället. Det är fullt tänkbart att bourgeoisin hade rätt då den betraktade de speciella villkoren för sin frigörelse som de enda allmänna villkoren för det moderna samhällets räddning. I vilket fall som helst efterlyser man någon form av bevisföring och är berättigad till skepticism när ingen sådan syns till.

Inom samma allmänt utopiska ram framställer Bell sedan på ett ganska märkligt sätt frågan om välfärdsstatens vetenskapliga experter kontra den tredje världens ideologer. Han påpekar helt korrekt att det inte är en fråga om kommunism, eftersom denna doktrins innehåll sedan länge är ”glömt av både vän och fiende”. Snarare, säger han:

gäller det en äldre fråga: huruvida nya samhällen kan utvecklas genom att bygga upp demokratiska institutioner och låta människorna välja — och göra uppoffringar — frivilligt, eller om de nya eliterna, rusiga av makt, skall söka omforma sina samhällen med totalitära medel.

Frågan är intressant. Det är emellertid märkligt att se den omtalad som ”en äldre fråga”. Han kan ju knappast vilja påskina att Västerlandet valde den demokratiska vägen — exempelvis att bönderna i England under den industriella revolutionen frivilligt valde att lämna sin jord, ge upp hantverket i hemmen och bli ett industriellt proletariat, att de frivilligt bestämde sig för att, inom ramen för förefintliga demokratiska institutioner, göra de uppoffringar som så målande beskrivs i den klassiska litteraturen om i 800-talets industrisamhälle. Man kan diskutera frågan huruvida auktoritär kontroll är nödvändig för att möjliggöra kapitaltillväxt i den underutvecklade världen, men den västerländska utvecklingsmodellen kan näppeligen återopas med någon större stolthet. Det är kanske inte förvånande, att Walt Rostow refererar till ”de mera humana (industrialiserings-) processer som västerländska värden skulle kunna inspirera till” (*An American Policy in Asia*). Men de som ägnar allvarlig uppmärksamhet åt u-ländernas problem och åt den roll som avancerade industrisamhällen i princip skulle kunna spela för deras utveckling och modernisering, måste vara en smula försiktigare när de tolkar innebörden i den västerländska erfarenheten.

För att återgå till den fullt tillbörliga frågan huruvida ”nya samhällen kan utvecklas genom att bygga upp demokratiska institutioner” eller endast med totalitära medel, tror jag hedern kräver att vi erkänner att den snarare måste riktas till amerikanska intellektuella än till tredje världens ideologer. De underutvecklade länderna har otroliga, kanske oöverstigligen svårigheter och få valmöjligheter; USA har ett brett register av valmöjligheter och de ekonomiska och teknologiska (ehuru uppenbarligen inte de intellektuella eller moraliska) resurserna att lösa åtminstone en del av dessa problem. Det är lätt för en amerikansk intellektuell att servera moralkakor om frihetens och självständighetens förträfflighet, men om han verkligen känner oro inför t. ex. det totalitära statskicket i Kina eller de bördor som påläggs de kinesiska bönderna under en framtvängd industrialisering, så står han inför en oändligt mycket viktigare och mera krävande uppgift — uppgiften att inom Förenta staternas gränser skapa det intellektuella och moraliska klimat och de sociala och ekonomiska villkor som skulle göra det möjligt för hans land att bidra till den tredje världens utveckling och modernisering i proportion till sin materiella rikedom och tekniska kapacitet. Stora kapitalgåvor till Kuba och Kina skulle kanske inte lyckas mildra den diktatur och terror som tenderar att åtfölja tidiga stadier av kapitaltillväxt, men de har ändå långt större utsikter än föreläsningar om demokratiska värden att få denna effekt. Det kan tänkas att de sant demokratiska elementen i revolutionära rörelser — i vissa fall sovjeter och kollektiv — även utan ”kapitalistisk inringning” i dess skiftande uppenbarelseformer skulle kunna undermineras av en ”elit” av byråkrater och teknisk intelligens. Men det är nästan helt säkert att den kapitalistiska inringningen i sig själv, som alla revolutionära rörelser nu tvingas kämpa emot, kommer att få det resultatet. De som syftar till att stärka de demokratiska, spontana och folkliga elementen i världens utvecklingssamhällen inser klart vad detta innebär. Föreläsningar om tvåpartisystemet,

eller till och med om de verkligt grundläggande demokratiska värden som delvis har förverkligats i det västerländska samhället, är groteskt irrelevanta med tanke på de enorma ansträngningar som krävs för att höja kulturnivån i det västerländska samhället därhän att det kan tillhandahålla en "social hävstång" såväl för den ekonomiska utvecklingen som för uppbyggandet av sant demokratiska institutioner i den tredje världen — och för övrigt även på hemmaplan.

Mycket talar för slutsatsen att det verkligen finns något av en samstämmighet mellan de intellektuella som redan har vunnit makt och överflöd, eller som tror sig kunna vinna det genom att "acceptera samhället" som det är och främja de värden som "hyllas" i detta samhälle. Och denna samstämmighet är mest påtaglig bland de vetenskapliga experter som nu ersätter en svunnen tids fritt svävande intellektuella. Vid våra universitet konstruerar dessa vetenskapliga experter en "värdefri teknologi" för lösningen av de tekniska problem som uppstår i det moderna samhället,²⁰ i det de i den bemärkelse vi tidigare noterat intar en "ansvarsfull hållning" till dessa problem. Denna samstämmighet bland de vetenskapliga experterna är vår inhemska motsvarighet till den enighet på det internationella planet som föregivits av dem som försvarar utövandet av amerikansk makt i Asien, oavsett den mänskliga kostnaden, med motiveringen att det är nödvändigt för att hålla tillbaka "Kinas expansion" (en "expansion" som i sanning är hypotetisk just nu)²¹ – eller för att översätta från utrikesdepartementets officiella språkbruk, med moti-

²⁰ I hur hög grad denna "teknologi" är värdefri är knappast särskilt viktigt, i ljuset av de entydiga engagemangen bland dem som tillämpar den. De problem forskningen sysslar med är de som framläggs av Pentagon eller de stora företagen, inte t. ex. av revolutionärerna i nordöstra Brasilien eller av SNCC. Inte heller känner jag till något forskningsprojekt som går ut på att lösa problemet hur klena beväpnade gerillasoldater mera effektivt skulle kunna motstå en brutal och förödande militär teknologi — förvisso ett problem av det slag som skulle ha intresserat den numera hopplöst urmodige fritt svävande intellektuelle.

²¹ Med tanke på de oavlåtliga propagandasalvorna om den "kinesiska expansionen" är en kort kommentar kanske på sin plats. Typisk för den amerikanska propagandan i detta stycke är Adlai Stevensons deklaration, strax före hans död (jfr *New York Times Magazine*, 13 mars 1966): "Hittills har den nya kommunistiska 'dynastin' varit mycket aggressiv. Tibet uppslukades, Indien angreps, malajerna måste kämpa i tolv års tid mot en 'nationell frigörelse' som de kunde få av engelsmännen med fredligare medel. I dag är infiltrationen och aggressionen redan i gång i norra Thailand.

Beträffande Malaya förväxlar Stevenson antagligen den kinesiska befolkningen i landet med Kinas regering. De som följer de faktiska händelserna torde instämma med Harry Miller (i *Communist Menace in Malaya*, Praeger, 1954) i att "Kommunistkina visar alltfört föga intresse för Malayaaffären fränsett de sedvanliga vredesutbrotten i Pekingradion ..." Många hårda ord skulle kunna sägas om kinesernas beteende i det land som det kinesisk-indiska avtalet av år 1954 betecknar som "Kinas tibetanska område", men detta är lika litet något bevis för expansiva tendenser som den indiska regeringens beteende mot Naga- och Mizostammarna. Vad beträffar norra Thailand kan "infiltrationen" mycket väl vara i gång, även om det finns föga skäl att tro att den skulle vara av kinesiskt ursprung — och den saknar förvisso inte samband med USAs utnyttjande av Thailand som bas för anfallen mot Vietnam. Referensen till Thailand är inget annat än rent och skärt hyckleri.

"Angreppet på Indien" växte fram ur en gränstvist som började flera år efter att kineserna hade fullbordat ett vägbygge från Tibet till Sinkiang i ett område så fjärran från indisk kontroll att indierna fick vetskap om företaget först genom den kinesiska tidningspressen. Enligt amerikanska flygvapnets kartor ligger det omtvistade området på kinesiskt territorium. Jfr Alistair Lamb, *China Quarterly*, juli—september 1965. Enligt denna framstående auktoritet "förefaller det otroligt att kineserna skulle ha utarbetat någon gigantisk plan ... för att överta den väldiga indiska halvön rubb och överbefolkad stubb". Snarare anser han det troligt att kineserna var omedvetna om att Indien någonsin haft anspråk på det territorium genom vilket vägen passerade. Efter den militära segern drogs de kinesiska trupperna på de flesta håll tillbaka bakom McMahanlinjen, en gräns som engelsmännen hade försökt påtvinga Kina år 1914 men som aldrig har erkänts av vare sig Nationalist- eller Kommunistkina, av Förenta staterna eller av något annat land. Det är märkligt att en person i ansvarig ställning har kunnat beskriva allt detta som tecken på kinesisk expansionslusta. I själva verket är det groteskt att diskutera den hypotetiska aggressiviteten hos ett land som är omgivet av amerikanska raketer och ett växande nät av militärbaser understödda av en enorm amerikansk expeditionskår i Sydostasien. Det är tänkbart att ett mäktigt Kina kan bli expansivt någon gång i framtiden. Vi kan om vi så vill spekulera över sådana möjligheter, men den centrala faktorn i dagens politik är den amerikanska aggressiviteten.

veringen att det är nödvändigt för att krossa de nationalistiska revolutionerna i Asien eller åtminstone hindra dem från att sprida sig. Analogin förtydligas om vi närmare granskar de sätt på vilka detta program formuleras. Med sin sedvanliga klarhet skisserade Churchill den allmänna inställningen i en anmärkning till sin tillfälliga kollega Josef Stalin i Teheran 1943:

Världsstyrelsen måste anförtros åt tillfredsställda nationer, som för egen del inte önskade sig något utöver vad de redan hade. Om världsstyrelsen låg i händerna på hungriga nationer skulle vi löpa ständiga risker. Men ingen av oss hade skäl att eftersträva något ytterligare ... Vår makt ställde oss över de andra. Vi var som rikemännen som dvaldes i frid i sina boningar.

Vill man få Churchills bibliska vältalighet översatt till samtida samhällsvetenskaplig jargong, kan man studera det vittnesmål som avgavs av ekonomen Charles Wolf vid Rand Corporation under de tidigare citerade kongressförhören:

Jag betvivlar att Kinas fruktan för inringning kommer att dämpas, mildras eller lättas inom överskådlig tid. Men det är min förhoppning att det vi utträttar i Sydostasien skall bidra till att utveckla en mera realistisk inställning bland de kinesiska politikerna, göra dem villiga att leva med denna fruktan hellre än att prisge sig åt den genom stöd åt frihetsrörelser, låt vara att dessa inte enbart beror av sådant stöd ... den praktiska frågan för amerikansk utrikespolitik är inte huruvida denna fruktan kan elimineras eller väsentligt lindras, utan huruvida Kina kan ställas inför sådana incitament, sanktioner, belöningar och bevekelsegrunder att det blir villigt att leva med denna fruktan.

Resonemanget klagörs ytterligare av Thomas Schelling:

En växande erfarenhet, som kineserna kan dra nytta av, talar för att Förenta staterna, trots att de kanske är intresserade av att inringa dem och av att försvara närliggande områden mot dem, icke desto mindre är beredda att uppträda fredligt om kineserna själva är det.

Kort sagt, vi är beredda att leva i frid i våra — i sanning ganska rundhänt tilltagna — boningar. Och naturligt nog tar vi anstöt av det ovärdiga larmet från tjänstefolkets avdelning. Om en revolutionär rörelse med bondebefolkningens stöd söker göra sig oberoende av främmande makter och den inhemska ordning dessa befrämjar, eller om kineserna irrationellt nog vägrar att reagera tillbörligt på det förstärkningsschema vi har planlagt för deras räkning — om de opponerar sig mot att bli inringade av de välvilliga och fredsälskande ”rikemän” som ser det som sin självklara rättighet att kontrollera territorierna längs deras gränser — ja, då måste vi självfallet möta denna krigslystnad med skälig kraft.

Det är denna mentalitet som förklarar varför USA:s regering och dess akademiska apologeter så oförbehållsamt försvarar Amerikas vägran att medge en politisk uppgörelse i Vietnam på det lokala planet, en uppgörelse grundad på de politiska krafternas faktiska fördelning. Även regeringsexperter tillstår öppet att FNL är det enda ”verkligt brett förankrade politiska partiet i Sydvietnam”,²² att FNL hade ”gjort medvetna, omfattande ansträngningar för att utvidga det

²² Douglas Pike, a. a., s. 110. Denna bok, skriven av en utrikestjänsteman vid Center for International Studies, Massachusetts Institute of Technology, kontrasterar vår egen sida, som sympatiserar med ”de vanliga revolutionära oroligheterna ... världen över, därför att de återspeglar en otillräcklig levnadsstandard eller tyranniska och korrumpade makthavare” med dem som stöder ”revolutionär gerillakrigsföring”, som ”skenbart främjar men i verkligheten motarbetar folkens strävanden”. Den revolutionära gerillakrigsföringen är ”en importprodukt, revolution utifrån” (andra exempel, förutom Vietcong, är ”Stalins export av väpnad revolution”, Haganah i Palestina och den irländska republikanska armen — se ss. 32-33). Vietcong kan omöjligt vara en inhemsk rörelse, eftersom de hade ”ett socialt uppbyggnadsprogram av sådan omfattning och så ambitiöst, att det med nödvändighet måste ha skapats i Hanoi” (s. 76 — men på ss. 77-79 läser vi att ”den organisatoriska verksamheten hade pågått intensivt och systematiskt i flera års tid” innan Lao Dangpartiet i Hanoi hade fattat sitt beslut ”att börja bygga upp en organisation”). På s. 80 finner vi att ”en sådan satsning måste vara ett Nordens barn”, trots att vi på annat håll läser om den viktiga roll som spelades av Cao Dai (s. 74), ”den första större samhällsgrupp som aktivt började opponera

politiska engagemanget, även om det utnyttjades bedrägligt, på det lokala planet så att det skulle inbegripa folket i en sluten, självförsörjande revolution” (s. 374), och att dessa ansträngningar hade rönt sådan framgång att inga politiska grupper, ”möjligtvis med undantag för buddhisterna, ansåg sig själva tillräckligt mäktiga och stora för att våga ingå i en koalition, av fruktan för att valen i så fall skulle svälja spiggen” (s. 362). De medger till och med att FNL innan överväldigande amerikanska stridskrafter sattes in hade insisterat på att striden ”skulle utkämpas på det politiska planet, och att användandet av koncentrerad militär makt i sig självt var illegitimt ... Slagfältet skulle vara de vietnamesiska böndernas medvetanden och lojaliteter, vapnen skulle vara idéer” (s. 91-92; jfr också ss. 93, 99-108, 155 f.) och likaledes att hjälpen från Hanoi fram till mitten av 1964 ”i stort sett var begränsad till två områden — dogmatik och ledarpersonal” (s. 321). Uppbringade FNL-dokument kontrasterar fiendens ”militära överlägsenhet” med deras egen ”politiska överlägsenhet” (s. 106) och bekräftar sålunda till fullo amerikanska militära talesmäns definition av vårt dilemma: hur skall vi ”med avsevärda stridskrafter men ringa politisk makt (kunna) stå emot en fiende med enorm politisk styrka men endast blygsam militär makt”?²³

Likaså var det mest frapperande resultatet av Honolulu-konferensen i februari och Manila-konferensen i oktober 1966 det öppenhjärtiga erkännandet från högt uppsatta tjänstemän i Saigonregeringen att ”de inte kunde överleva en 'fredlig lösning' som lämnade Vietcongs politiska struktur orörd, även om Vietcongs gerillaförband upplöstes”, att ”de inte är i stånd att tävla *politiskt* med de vietnamesiska kommunisterna” (Charles Mohr, *New York Times*, 11 februari 1966, mina kursiveringar). Sålunda, fortsätter Mohr, kräver vietnameserna ett ”pacifieringsprogram” som till sin kärna skall ha ”krossandet av Vietcongs hemliga politiska struktur och upprättandet av ett järnhårt system för politisk regeringskontroll över befolkningen”. Och från Manila citerar samme korrespondent den 23 oktober en hög sydvietnamesisk tjänsteman:

Uppriktigt sagt är vi nu inte tillräckligt starka för att kunna tävla med kommunisterna på rent politisk basis. De är organiserade och disciplinerade. De icke-kommunistiska nationalisterna är det inte — vi har inga stora, välorganiserade partier, och vi har ännu så länge ingen enighet. Vi kan inte låta Vietcong få fortsätta att existera.

Tjänstemännen i Washington är fullt på det klara med situationen. Utrikesminister Rusk har sålunda påpekat att ”om Vietcong kommer till konferensbordet som fullvärdiga förhandlingsdeltagare, kommer de i viss mening att ha uppnått just de syften som Sydvietnam och USA har utfäst sig att motarbeta” (28 januari 1966). I *Times*, 18 februari 1966, rapporterade Max Frankel från Washington:

Tanken på en kompromiss har inte vunnit något gehör här, därför att regeringen för länge sedan dragit slutsatsen att de icke-kommunistiska krafterna i Sydvietnam skulle bli kortlivade i en koalition med kommunisterna. Det är av det skälet — och inte på grund av någon överdrivet sträng känsla för

mot Diemregeringen” (s. 222), och av Hoa Haosekten, ”en annan tidig och betydelsefull grupp inom FNL” (s. 69). Han uppfattar det som ett bevis på kommunistiskt dubbelspel att partiet i söder hävdade att det var ”marxistiskt-leninistiskt”, dymedelst ”antydande en filosofisk men inte politisk lojalitet”, medan det i norr beskrev sig självt som en ”marxistisk-leninistisk organisation” och sålunda ”angav att det hörde hemma i den världsomspännande kommuniströrelsens huvudflöde” (s. 150). Etc. etc. Avslöjande är likaså föraktet ”för Askungen och alla de andra dårarna [som] allttjämt kunde inbilla sig att det fanns trolldomskraft i en vuxen värld bara man mumlade den hemliga besvärjelsen: solidaritet, samverkan, endräkt”, för det ”lättrogna, vilseförda folket” som ”förvandlade landsbygden till ett dårhus, störtade den ena Saigonregeringen efter den andra och förvirrade amerikanerna”, för ”den mäktiga styrkan hos ett folk” som i sin aningslösa oskuld inbillade sig att ”de saktmodiga till slut skulle besitta jorden”, att ”riktedom skulle komma dem till del, och allt i rättvisans och anständighetens namn”. Man kan tänka sig med vilken grämelse en sofistikerad västerländsk statsvetare måste betrakta detta ”sorgliga och ohyggliga skådespel”.

²³ Lacouture, a. a., s. 188. Samme militäre talesman påpekar fortsättningsvis i ödesmättad ton att detta är det problem som möter oss överallt i Asien, Afrika och Latinamerika, och att vi måste finna den ”rätta lösningen” på det.

protokollet — som Washington ståndaktigt har vägrat att förhandla med Vietcong eller erkänna dem som en oberoende politisk kraft.

Kort sagt kommer vi — storsint nog — att tillåta Vietcongs representanter att delta i förhandlingar endast under förutsättning att de går med på att betrakta sig själva som agenter för en främmande makt och sålunda har förverkat rätten att ingå i en koalitionsregering, en rätt som de har krävt de senaste fem—sex åren. Vi är väl medvetna om att våra delegater inte skulle klara sig en enda dag i en representativ koalition utan stöd av amerikanska vapen. Följaktligen måste vi öka de amerikanska stridskrafterna och motsätta oss meningsfulla förhandlingar ända till den dag då en regering efter vårt sinne blir i stånd att utöva både militär och politisk kontroll över den egna befolkningen — en dag som kanske aldrig randas eftersom vi, som William Bundy har påpekat, aldrig kan lita helt på säkerheten i ett Sydostasien ”från vilket alla västerländska maktmedel dragits tillbaka”. Om vi sålunda gav oss in på att ”förhandla i riktning mot lösningar som hör hemma under etiketten neutralisering”, skulle det vara sak samma som en kapitulation för kommunisterna.²⁴ Enligt detta resonemang måste Sydvietnam alltså för all framtid förbli en amerikansk militärbas.

Allt detta är naturligtvis fullt rimligt så länge vi accepterar det grundläggande politiska axiomet att USA, med sin traditionella omsorg om de svagas och förtrampades rätt och med sin unika kännedom om det lämpligaste sättet att utveckla efterblivna länder, måste ha mod och ståndaktighet nog att genomdriva sin vilja med våld ända till den tidpunkt då även andra nationer visar sig beredda att acceptera dessa sanningar — eller helt enkelt att ge upp hoppet.

Om det vilar på den intellektuelles ansvar att hålla på sanningen är det också hans plikt att se händelser i deras historiska perspektiv. Sålunda måste man applådera Förenta staternas utrikesminister när han framhåller betydelsen av historiska analogier, exempelvis Münchenanalogin. Som München visade kommer en mäktig och aggressiv nation med fanatisk tro på sin uppenbara bestämmelse att betrakta varje seger, varje utvidgning av sin makt och myndighet, som ett förspel till nästa åtgärd. Saken uttrycktes förträffligt av Adlai Stevenson, när han talade om ”expansiva makters urgamla metod att pröva dörr efter dörr i tron att de skall öppnas, till dess vid den sista dörren motstånd är oundvikligt och ett storkrig bryter ut”. Häri ligger faran med eftergifter, såsom kineserna outtröttligt påpekar för Sovjetunionen — som enligt deras mening spelar Chamberlains roll för vår Hitler i Vietnam. Den liberala imperialismens aggressivitet är naturligtvis inte sak samma som det nazistiska Tysklands, även om distinktionen kan tyckas akademisk för en vietnamesisk bonde som gasas eller bränns till döds. Vi vill inte ockupera Asien. Vår önskan är endast, för att återvända till mr Wolf, ”att hjälpa de asiatiska folken att närma sig en ekonomisk modernisering såsom relativt ’öppna’ och stabila samhällen, till vilka vi, som nation och som individuella medborgare har fritt och bekvämt tillträde”.

Formuleringen är väl vald. Den senaste tidens historia visar att det kvittar oss tämligen lika vilken typ av regering ett land har så länge det, med vår säregna tolkning av detta uttryck, förblir ett ”öppet samhälle” — dvs. ett samhälle som står öppet för amerikansk ekonomisk infiltration eller politisk kontroll. Om det för att nå det målet är nödvändigt att närma sig gränsen för folkmord i Vietnam, så är detta det pris vi måste betala i vårt försvar av friheten och människans rättigheter.

När vi fullföljer tanken att hjälpa andra länder att utvecklas till öppna samhällen, utan några territoriella biavsikter, bryter vi ingen ny mark. I de kongressförhör jag tidigare citerat påpekar Hans Morgenthau med en träffande formulering att vår traditionella politik gentemot Kina gynnar ”vad man skulle kunna kalla fri konkurrens med avseende på Kinas exploatering” (a.a., s. 128). I

²⁴ William Bundy i A. Buchan, utg., *China and the Peace of Asia*, Praeger, 1965.

realiteten har mycket få imperialistiska makter haft uttryckliga territoriella ambitioner. År 1784 tillkännagav sålunda det engelska parlamentet: "Alla planer på erövring och maktutvidgning i Indien står i strid med detta lands önskan, heder och politiska syften." Kort därpå var erövringen av Indien i full gång. Hundra år senare förkunnade England sina avsikter i Egypten med slagordet "intervention, omdaning, tillbakadragande". Vilka delar av det löftet som uppfylldes inom det närmast följande halvsekleet torde stå i öppen dag. År 1936, strax före fientligheternas utbrott i Nordkina, framlade japanerna sina nationalpolitiska grundprinciper. Dessa innefattade bl. a. användandet av moderata och fredliga medel för att öka landets styrka, befordra social och ekonomisk utveckling, utrota den hotande kommunismen, motverka stormakternas aggressiva politik och säkra Japans ställning som stabiliserande makt i Östasien. Inte heller 1937 sade sig den japanska regeringen ha några "territoriella anspråk på Kina". Kort sagt, vi följer en väl upptrampad stig.

Det skadar i förbigående sagt inte, att minnas att USA så sent som 1939 uppenbarligen var fullt berett att ingå ett handelsavtal med Japan och nå fram till ett *modus vivendi*, förutsatt att Japan ville "förändra sin inställning ... till våra rättigheter och intressen i Kina", som utrikesminister Hull uttryckte saken. Bombningen av Chungking och Nanking-våldtäkten var visserligen obehagliga händelser, men det verkligt väsentliga var ändå våra rättigheter och intressen i Kina, såsom den tidens ansvarsfulla, ohysteriska ledare klart insåg. Det var det faktum att Japan stängde den öppna dörren som oundvikligt ledde till Stilla havskriget, alldeles som det faktum att "Kommunist"-Kina nu själv stänger den öppna dörren mycket väl kan komma att leda till nästa Stilla havskrig, tvivelsutan det sista.

Uppriktiga uttalanden av ambitiösa tekniska experter ger ofta nog en överraskande insyn i de intellektuella attityder som ligger bakom nya illdåd. Begrunda exempelvis följande kommentar från 1959 av ekonomen Richard Lindholm, som uttrycker sin besvikelse över den uteblivna ekonomiska utvecklingen i det "fria Vietnam":

... utnyttjandet av den amerikanska hjälpen bestäms av hur vietnameserna använder sina inkomster och besparingar. Det faktum att en stor del av den vietnamesiska import som finansieras med amerikansk hjälp utgörs antingen av konsumentvaror eller av råvaror som tämligen direkt används för att möta konsumenternas efterfrågan, är ett tecken på att det vietnamesiska folket eftertraktar sådana varor — de har ju visat detta genom sin beredvillighet att köpa dem för sina piastrar.²⁵

Kort sagt, det vietnamesiska folket har genom sitt uppträdande på en fri marknad visat att det snarare åstundar Buicks och luftkonditioneringsanläggningar än vägbyggnadsmaskiner och utrustning till sockerraffinaderier. Och hur mycket vi än må beklaga deras fria val, måste vi tillåta folket att få sin vilja fram. Så har vi förstås också de där tvåbenta lastdjuren man stöter på ute på landsbygden, men som varje utexaminerad studerande i statsvetenskap kan förklara tillhör de inte den ansvariga nydanande eliten och liknar därför endast i yttlig biologisk mening den mänskliga rasen.

Det är i inte ringa mån attityder av det slaget som ligger bakom slaktandet i Vietnam, och vi gör säkrast i att möta dem ärligt och uppriktigt om vi vill undvika att vår regering leder oss fram till en "slutgiltig lösning" i Vietnam och i de många andra Vietnam som ofrånkomligt väntar i framtiden.

Låt mig avslutningsvis återvända till Dwight MacDonald och de intellektuellas ansvar. MacDonald citerar en intervju med en kassör vid ett nazistiskt dödsläger, som brast i gråt när han fick veta att ryssarna tänkte hänga honom. "Varför det? Vad har jag gjort?" frågade han. MacDonald

²⁵ Lindholm, a. a.

drar slutsatsen: ”Endast de som själva är beredda att göra motstånd mot de makthavande när dessas påbud alltför uppenbart strider mot deras egen moralkod, endast de har rätt att fördöma dödslägerkassören.” ”Vad har jag gjort?” är en fråga som vi har alla skäl att ställa oss själva när vi varje dag läser om nya skändligheter i Vietnam — när vi skapar eller återger eller tolererar de villfarelser som kommer att utnyttjas för att rättfärdiga nästa illdåd till frihetens försvar.

Två brev

Följande brevväxling ägde rum sedan Noam Chomskys essä hade publicerats i The New York Review den 23 februari:

Bäste professor Chomsky!

Jag skriver för att uttrycka min beundran över er klara och tankeväckande essä i *The New York Review*. Ert inlägg kommer att betyda mycket för alla som delar er oro och för många som nu börjar inse hur väsentlig den oron är om vi vill överleva som ett humant samhälle.

Men jag skriver också för att fråga hur ni har tänkt er fortsättningen. De lögner som omger oss måste avslöjas. Men sedan? Ni påpekar *med rätta* att vi alla är ansvariga. Ni antyder med rätta att vi i framtiden kan tänkas få en lika miserabel ställning som nazisttidens stillatigande intellektuella. Men vilken *handling* anbefaller ni eller ens antyder ni? Kommer Noam Chomsky att tillkännage att han ämnar sluta undervisa vid Massachusetts Institute of Technology och alla andra lärosäten i detta land, så länge tortyr och napalmbombning fortgår? Kommer Noam Chomsky att för en tid emigrera exempelvis till Churchill College i Cambridge, där jag vågar påstå att vi skulle ta emot honom med stolthet och glädje? Kommer han att hjälpa sina studenter att fly till Canada eller Mexico (liksom Jeanson hjälpte sina att lämna Frankrike under Algeriet-krisen)? Kommer han rent av att begära avsked från sin tjänst vid ett universitet som i mycket stor omfattning är engagerat i det slag av ”strategisk forskning” han hyser ett så väl befogat förakt för? Den intellektuelle är ansvarig. Vad skall han då göra?

Jag frågar inte för att ta hem en poäng i debatten, utan av djup personlig villrådighet. Kanske befinner vi oss i en mycket komplicerad fälla. Den nuvarande regeringen och kongressen tycks ju faktiskt representera de åsikter som i vederbörlig ordning har uttryckts av en majoritet av våra landsmän. Vi har full rätt och möjlighet att uttrycka vår mening. *Inte en enda* kongressledamot har blivit vald på ett rent antimilitaristiskt program. Vi inser med ängslan och oro att vi vet bättre, att den moraliska och kunskapsmässiga eliten måste göra sig hörd. Men hur och i vilken politiskt aktiv form? Och om vi inte alls eller endast i mycket ringa utsträckning kan agera politiskt, vad kan vi då göra personligen, *nu*, privat och som yrkesmän? På vilket sätt kan vi bidra till att bryta den motbudande, inhumana samexistensen mellan en lysande intellektuell och konstnärlig kultur och en Vietnampolitik som många av oss finner självförgörande och frånstötande?

Slutar inte er essä nästan vid den punkt där den borde börja?

Schweitzer Program in the Humanities George Steiner New York University

Bäste mr Steiner!

Mycken tack för ert brev. Jag inte bara uppskattar vad ni säger, utan instämmer också utan väsentliga förbehåll i den kritik ni ger uttryck åt. Även jag anser det som en brist att den avgörande frågan har lämnats obesvarad i min artikel. Jag har tänkt en hel del över detta, men utan att nå fram till några tillfredsställande slutsatser. Jag har provat en rad olika åtgärder — att plåga kongressledamöter, bedriva ”korridorpolitik” i Washington, hålla föreläsningar, arbeta med studentgrupper för att förbereda offentliga protester, demonstrationer, ”teach-ins” osv. —

metoder som alla har använts även av andra. Det enda hänseende i vilket jag personligen har gått ett steg längre är genom att vägra betala halva min inkomstskatt de två senaste åren. Enligt min uppfattning bör man vägra att ta del i varje aktivitet som sätter verktyg i händerna på den amerikanska aggressionen — sådana medel som skattevägran, värnpliktsvägran, undvikande av arbete som kan utnyttjas av militarismens och förtryckets krafter förefaller mig sålunda alla väsentliga. Jag kan inte ge någon allmängiltig formel. Detaljbesluten måste överlämnas åt individens omdöme och samvete. Det bär mig emot att föreslå värnpliktsvägran offentligt, eftersom det är en skäligen billig utväg för en man i min ålder. Men jag tror att skattevägran är en betydelsefull gest, både därför att den symboliserar en vägran att frivilligt bidra till krigsmaskineriets underhåll och därför att den pekar på en vilja att tillgripa illegala åtgärder för att opponera mot en samvetslös regering. Jag har ägnat ganska så mycket eftertanke även åt de specifika förslag som ni själv framlägger, att lämna landet eller att ta avsked från MIT, som mer än något annat universitet har lierat sig med ”försvars”-departementets verksamhet. En av mina kolleger, Patrick Wall, lämnar MIT och landet till stor del just av de skäl ni anger, och jag anser att han i sin egenskap av engelsman är i sin fulla rätt att göra det.

Detta är kanske en rationalisering, men min personliga slutsats är att det, för närvarande, inte är otillbörligt för en antimilitaristisk amerikansk intellektuell att stanna kvar och så frispråkigt han kan resa motstånd mot regeringen, inom landets gränser och inom de universitet som till stor del har gjort sig meddelaktiga i krigets och förtryckets politik. Sålunda ägnar jag en stor del av min tid åt en kurs som bl. a. sysslar direkt med material liknande det i min essä, och speciellt med naturvetarnas och intelligentsans ansvar i dagens läge. Det förefaller mig alldeles särskilt väsentligt att ta upp sådana frågor bland studenterna vid MIT, med tanke på deras potentiella roll och inflytande i beslutsfattandet. Jag har inga speciella illusioner om de framgångar som kan nå utefter dessa linjer, men såvitt jag kan se är uppfostrande verksamhet av detta slag och personlig vägran att på något sätt stödja regeringens krigiska aktiviteter de mest meningsfulla åtgärder man kan vidta. Det obetydliga inflytande en man som jag kan tänkas utöva skulle, tror jag, gå förlorat om jag lämnade landet. Vad MIT beträffar anser jag dess inblandning i krigsansträngningarna tragisk och oförsvarlig. Enligt min mening bör man med alla tänkbara medel göra motstånd mot detta förstörelseverk vid universitetet. De många studenter och fakultetsmedlemmar som ägnar sig åt den uppgiften fullgör en väsentlig plikt, oavsett hur stort hoppet om framgång må vara.

Jag är väl medveten om att gränserna för våra möjligheter till protest inte är uppnådda. För trettio år sedan fanns det ju dock många människor som inte tvekade att ansluta sig till internationella brigader för att kämpa mot sitt eget lands arme. I dagens läge finns det många alternativa handlingsmöjligheter att överväga — exempelvis att bege sig till Nordvietnam som gisslan mot fortsatt bombning. Tanken förefaller mig inte alls dum. Kanske är det brist på mod och övertygelse som hindrar mig och andra från handlingar av det slaget. Jag hoppas det står klart att jag ingalunda intar något slags egenrättfärdig hållning till allt detta. Det var på fullaste allvar jag talade om den sida i historien där vi finner vår rätta plats, vi som tysta och apatiska bevittnade katastrofens utveckling och som nu fortsätter att vända bort blicken och begränsa vår protest.

Noam Chomsky
Cambridge, Massachusetts